

Трагедија о граници власти, савести и људске мере

Зашто је „Антигона“ и данас жива трагедија?

Зато што пита шта се дешава када се закон државе судари са савешћу човека — а ниједна страна не жели да уступи.

- није само прича о старој Теби, већ о граници политичке моћи
- пита да ли је послушност увек врлина и да ли је отпор увек исправан
- показује како тврдоглавост претвара сукоб вредности у катастрофу

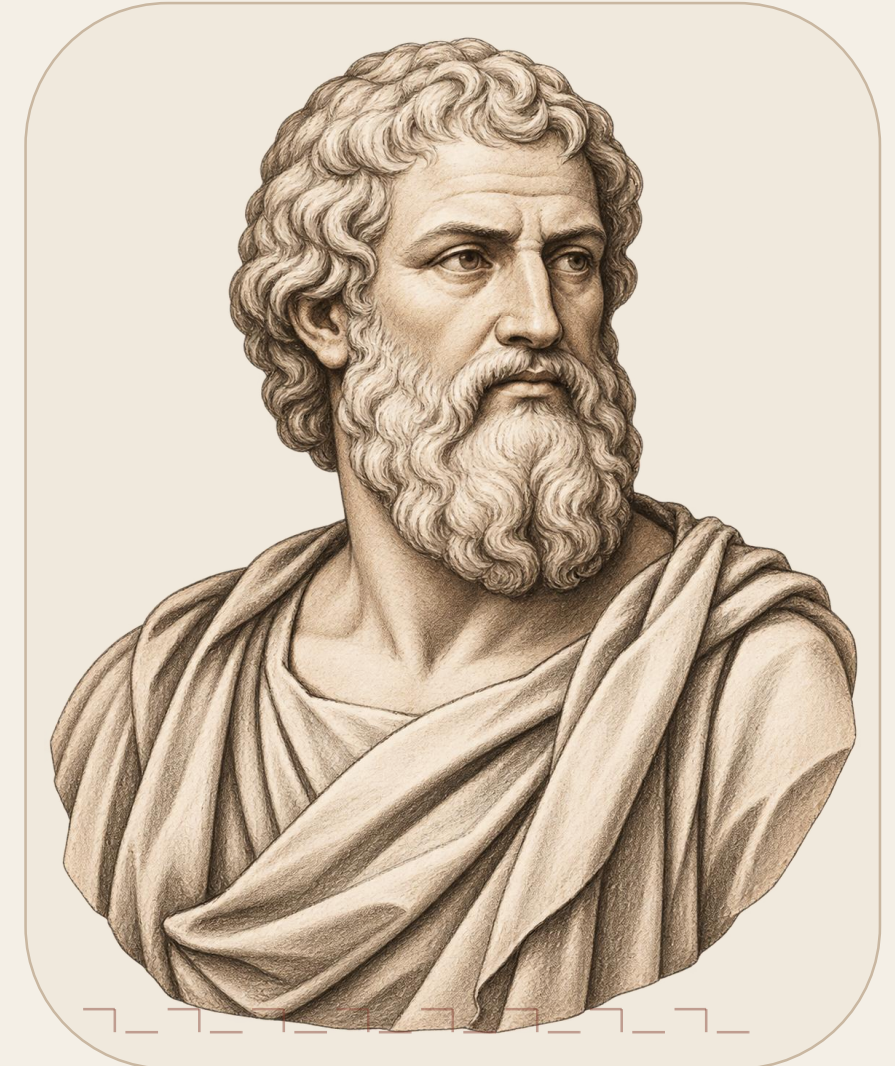

Ко је Софокле?

Софокле (око 496–406. п. н. е.) један је од тројице великих атинских трагичара и савременик политичког и културног процвата класичне Атине.

- живео је и стварао током **V века п. н. е.** и учествовао у јавном животу Атине
- међу седам сачуваних трагедија су „Ајант“, „Антигона“, „Цар Едип“, „Електра“ и „Филоктет“
- мит „Антигоне“ припада тебанском циклусу и наставља судбину Едиповог рода
- „Антигона“ је највероватније изведена око 441. године п. н. е.

У каквом је времену Софокле стварао?

Периклово доба — политички и културни врхунац класичне Атине.

ПЕРИКЛОВО ДОБА

Средина V века п. н. е. — време у коме Атина постаје средиште демократије, позоришта, историографије, филозофије и уметности.

- **Есхил, Софокле и Еурипид** обликују врхунац античке трагедије.
- **Аристофан** развија комедију, а **Херодот и Тукидид** историографију.
- Позориште је део јавног и верског живота полиса, а не приватна забава.

ТЕОРИКОН

Државни фонд из кога су сиромашнији грађани могли да добију новац за учешће у јавним свечаностима, укључујући позоришне представе.

Позориште је било ствар целог града.

Шта је Софокле променио у трагедији?

ТРЕЋИ ГЛУМАЦ

Омогућава сложеније односе, више сукоба и динамичнију драмску радњу.

ХОР ОД 15 ЧЛАНОВА

Традиција му приписује повећање хора са дванаест на петнаест чланова.

ОКО 123 ДРАМЕ

Античка традиција приписује му око 123 драме; у целини је сачувано седам трагедија.

ЧОВЕК У СРЕДИШТУ

Трагична збивања снажно произлазе из карактера, избора и односа међу људима.

У „Антигони“ се зато судбина не доживљава само као спољна сила: карактер јунака постаје део трагичке неминовности.

Шта је важно знати о старогрчкој трагедији?

Трагедија је јавни, религијски и уметнички догађај у коме појединачна судбина постаје питање читаве заједнице.

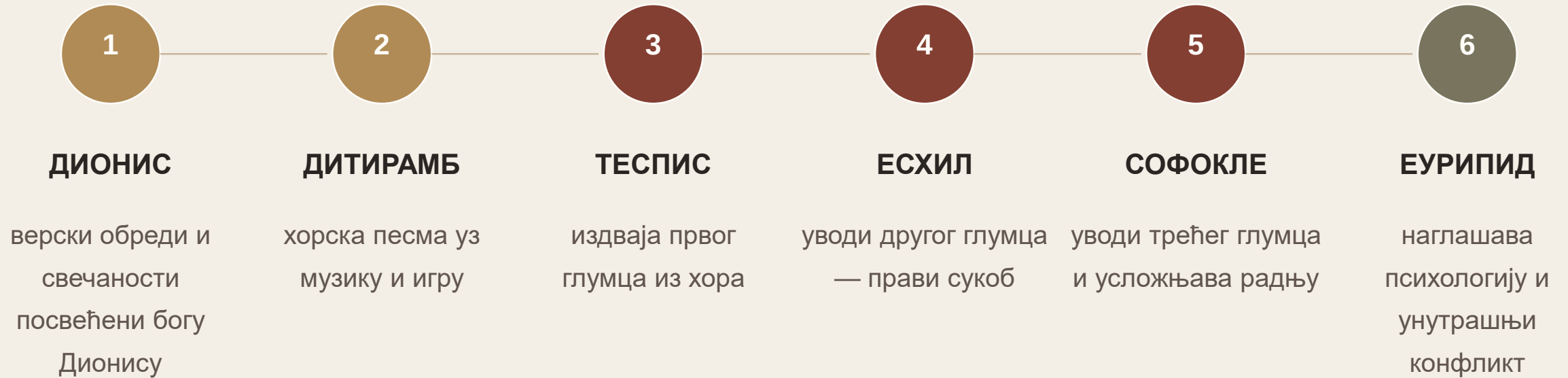
- **хор је активни учесник:** коментарише, упозорава и вреднује догађаје
- катастрофа треба да изазове сажаљење и страх — и доведе до **катарзе**
- **јунак страда не само због судбине већ и због сопствених избора**

КОНТЕКСТ

Како је настала античка трагедија?

Од Дионисовог култа до сложене драмске радње.

Кључни корак је одвајање појединца од хора: од хорске песме настају дијалог, драмски лик и сукоб.

Шта из Аристотелове „Поетике“ треба повезати са „Антигоном“?

Важно: „три јединства“ нису сва подједнако Аристотелова правила.

ЈЕДИНСТВО РАДЊЕ

Аристотел га јасно истиче:
радња треба да буде
целовита и узрочно повезана.

„Антигона“ је усредсређена
на један главни сукоб.

ЈЕДИНСТВО ВРЕМЕНА

Аристотел примећује да трагедија
тежи кратком временском оквиру,
приближно једном сунчевом кругу.

Радња је веома сабијена, али
„24 часа“ није формулисано као
строга његова заповест.

ЈЕДИНСТВО МЕСТА

Строго правило једног места
развија се касније у европској
класицистичкој поетици.

„Антигона“ се, ипак, сценски
одвија испред краљевског
двора у Теби.

Где се „Антигона“ налази у миту о Едиповом роду?

Софоклове тебанске трагедије нису написане као једна драмска трилогија.

Радња почиње после Едиповог пада и после братоубилачког рата његових синова.

- **Едип и Јокаста** стоје у средишту проклетства рода Лабдакида.
- Њихови синови **Етеокле и Полиник** убијају један другога у борби за Тебу.
- **Антигона и Исмена** остају да понесу последице породичне и политичке катастрофе.

братоубилачки сукоб

Креонт преузима власт у Теби

Одатле почиње драма.

Како од Едиповог мита стижемо до почетка „Антигоне“?

Ту почиње Антигонова одлука: породично проклетство прелази у политички и морални сукоб.

Шта се догодило непосредно пре почетка радње?

Етеокле и Полиник, Едипови синови, убијају један другога у борби за власт над Тебом.

- Етеокле је бранио град и добија почасну сахрану
- Полиник је дошао са страном војском против Тебе и Креонт га проглашава издајником
- Креонт забрањује да се Полиниково тело сахрани или оплакује
- казна за кршење наредбе је смрт

ПРЕ РАДЊЕ

Зашто је сахрана Полиника кључна?

Погребни обред није само породични гест — он је свештена дужност према мртвом.

- оставити тело несахрањено значи одузети покојнику последњу част
- Антигона зато Креонтову забрану доживљава као прекорачење људске власти
- једна шака праха постаје знак да постоји граница преко које наредба владара не сме прећи

Како почиње трагедија?

Антигона позива Исмену да јој помогне да сахрани Полиника — и већ у првој сцени открива се цео будући сукоб.

- Антигона говори језиком дужности и части
- Исмена говори језиком страха, опреза и свести о немоћи жена пред влашћу
- сестре се воле, али различито одговарају на исту опасност

Зашто Антигона одлучује да прекрши наредбу?

Она верује да Креонтова наредба не може бити изнад вечних, неписаних закона који обавезују живе према мртвима.

- Полиник је за државу непријатељ, али за њу остаје брат
- смртна казна је не одвраћа јер смрт види као мање зло од издаје сопственог начела
- њен избор није тајан у моралном смислу: спремна је да га јавно призна

Исмена не одобрава забрану сахране, али не верује да појединац има снагу да победи државну наредбу.

- подсећа на несрећу породице и страхује од нове смрти
- свесна је друштвеног положаја жена и њихове политичке немоћи
- њен избор је опстанак, не равнодушност

Шта открива супротност две сестре?

Антигона и Исмена представљају два могућа одговора на неправедну власт: отпор и прилагођавање.

- **Антигона:** активна, бескомпромисна, окренута части
- **Исмена:** опрезна, рационална, окренута очувању живота
- трагедија не исмева Исменин страх — он показује колико је Антигонина одлука радикална

Какав је Креонт када преузме власт?

Он жели да после грађанског рата успостави ред и покаже да држава неће наградити онога ко је напао свој град.

- у почетку се представља као владар који ставља полис изнад личних веза
- опасност настаје када своју одлуку поистовети са самим законом и добром државе
- **свако неслагање све више тумачи као непослушност и напад на ауторитет**

Етеокле ће бити сахрањен као бранилац Тебе, а Полиник мора остати несахрање као пример шта чека издајника.

- наредба има политичку логику: **Креонт жели јасну разлику између верности и издаје**
- али тело мртвог непријатеља претвара у средство политичке поруке
- тиме државна казна прелази границу живота и задире у област свештеног обичаја

Да ли је Креонтова намера у почетку разумљива?

Да — и управо зато је трагедија снажна. Његов циљ није у старту хаос, већ ред; проблем је начин на који тај циљ апсолутизује.

- после грађанског рата владар мора да успостави ауторитет
- Креонт, међутим, одбија да призна границу сопствене одлуке
- од „држава мора имати закон“ стиже до „**моја реч је закон**“

Да ли је, по вашем мишљењу, Креонт сурови тиранин и потпуно у заблуди, а Антигона храбра јунакиња и апсолутно у праву? Образложи.

НИЈАНСА

Хор чине тебански старци — глас заједнице који се колеба између поштовања власти, страха и постепеног увиђања опасности.

- подсећа на шири контекст рата и судбине града
- коментарише поступке ликова и повезује их са општим истинама о човеку
- не говори увек исто: његова позиција се мења како Креонтова заслепљеност постаје очигледнија

Зашто је стражар важан лик?

Стражар уноси приземни, готово комични тон у тренутку велике политичке драме — и показује како страх од власти делује на обичног човека.

- доноси Креонту непријатну вест да је неко посуо Полиниково тело прахом
- више страхује од владареве реакције него од самог преступа
- његова говорљивост и опрез разбијају узвишени тон и појачавају напетост

Како Антигона обавља погребни обред и бива ухваћена?

Прво је тело симболично покривено прахом; када га стражари открију и поставе заседу, Антигона се враћа и понавља обред.

- не затичу је у бекству него у свесном чину поштовања мртвог брата
- не пориче дело и не тражи изговор
- њено хватање претвара скривени чин отпора у јавно суђење закону

Како се Антигона понаша пред Креонтом?

Она признаје све без оклевања и одбија да Креонтовој наредби призна моралну врховност.

- не моли за милост
- говори мирно, али достојанствено — свесна да ће платити животом
- тим држањем руши Креонтову претпоставку да ће страх обезбедити послушност

На које се законе позивају Антигона и Креонт?

Трагедија не супротставља само две личности већ два извора обавезе.

АНТИГОНА

НЕПИСАНИ ЗАКОН

- дужност према мртвом брату
- божански и породични обичај
- савест изнад тренутне наредбе

За љубав, не за мржњу, ја сам рођена.

КРЕОНТ

ЗАКОН ДРЖАВЕ

- безбедност полиса после грађанског рата
- послушност владаревој одлуци
- јавни поредак изнад приватне везе

Сву, дакле, власт и престо имам сад ја.

Сукобљавају се божански и људски закон, породична дужност и државна власт. Антигона брани право покојника на сахрану, а Креонт ауторитет државе; њихова непопустљивост доводи до трагичног исхода.

Где је средишњи трагички сукоб?

ПОРОДИЦА

ЉУДСКА
МЕРА

ДРЖАВА

Антигона брани верност породици и божанском обичају; Креонт брани политички поредак.

Трагедија почиње онда када ниједно не жели границу.

- приватна дужност ↔ јавна власт
- неписани закон ↔ писана наредба
- савест ↔ послушност
- љубав према ближњем ↔ страх за државни ауторитет

Да ли је сукоб само између „добра“ и „зла“?

Не. Антигона брани вредност која јесте племенита; Креонт полази од стварне потребе државе за редом. Трагичност је у њиховој искључивости.

- Антиголина страна није једноставно „приватна“, јер се позива на виши поредак правде
- Креонтова страна није једноставно „зла“, јер држава мора имати правила
- опасност настаје када вредност постане апсолут и престане да чује другу вредност

ТРАГИЧКИ СУКОБ

Шта је Креонтова трагичка грешка?

Његова кључна грешка није само строга наредба, већ неспособност да је преиспита када добије разумна упозорења.

- власт поистовећује са личним ауторитетом
- савет тумачи као непослушност, а неслагање као заверу
- упорност постепено прелази у хибрис — прекомерну самоувереност и губитак мере

Њена доследност изазива дивљење, али Софокле је не приказује као једноставну, безгрешну победницу.

- она је спремна на смрт пре него на компромис
- према Исмени уме да буде сурова и да одбаци каснију солидарност
- њена величина и њена усамљеност потичу из истог извора — апсолутне верности сопственом начелу

Зашто Исмена жели да подели сестрину кривицу?

Када Антигони запрети смрт, Исмена више не жели да остане по страни и покушава да подели њену судбину.

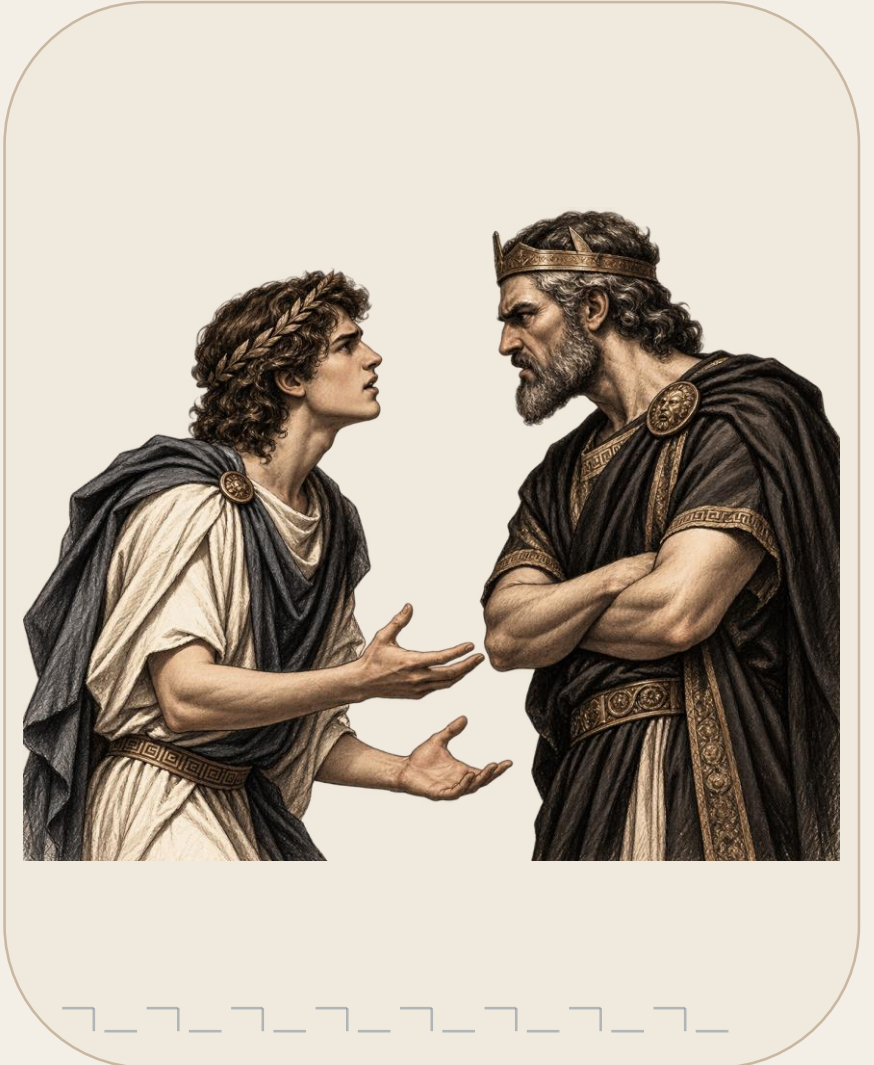
- страх уступа место сестринској солидарности
- Антигона то одбија јер Исмена није учествовала у делу
- сцена показује да љубав не значи увек истоветан избор — нити увек долази у истом тренутку

Ко је Хемон у структури трагедије?

Хемон је Креонтов син и Антигонин вереник; он у сукоб уноси глас љубави, младости и јавног мњења.

- не наступа одмах као бунтовник, већ као син који покушава да разговара са оцем
- доноси Креонту информацију да народ саосећа са Антигоном
- његов неуспели покушај посредовања показује колико је Креонт постао затворен за дијалог

Хемон најпре наступа мирно и са поштовањем, свестан да би директан напад само учврстио очев отпор.

- говори да мудар човек уме да чује и другога
- користи слике савитљивог дрвета и брода који попушта пред силом — попустљивост може бити мудрост, не слабост
- постепено открива да Креонт не жели разговор него потврду сопствене одлуке

Добар владар не сме да буде сам себи једини меродаван глас.

- народ може да ћути пред влашћу, а ипак мисли другачије
- ауторитет расте када уме да чује савет, а не када ућуткује све око себе
- власт без способности корекције постаје изолована и опасна

Креонт Хемоново неслагање тумачи као издају очинског и владарског ауторитета.

- лично, породично и политичко код њега се мешају у једну борбу за послушност
- Хемон, видећи да разумни аргументи не делују, прелази из посредника у отвореног противника
- пропаст дијалога најављује пропаст породице

Зашто Креонт Антигону затвара у камену гробницу?

Он покушава да формално избегне непосредно погубљење: Антигона ће бити затворена жива, а одговорност за њену судбину наизглед препуштена боговима.

- казна је сурово двосмислена — живу особу претвара у мртваца пре смрти
- Креонт мисли да тако избегава религијску кривицу, али управо тиме појачава преступ
- гробница постаје слика света у коме је власт затворила живот

Тек тада херојска непоколебљивост добија пуну људску цену: Антигона жали за животом који неће живети.

- опрашта се од сунца, града, брака и будућности
- није без страха и туге — њена храброст управо зато није механичка
- у њој се спајају понос на избор и бол због усамљености

Поређење са Ниобом појачава слику живе жене која постаје камени споменик сопственој патњи.

- Ниоба из мита остаје окамењена у вечном плачу
- Антигона у каменој гробници препознаје сличну судбину
- хор, међутим, подсећа на разлику између митске, божанске фигуре и смртне девојке — и тиме приземљује њено самопоређење

Ко је Тиресија и шта доноси?

Слепи пророк Тиресија улази када људски аргументи више не могу да помере Креонта — и доноси знаке да је поремећен однос града и богова.

- његов ауторитет није политички него религијски и пророчки
- упозорава да је непогребено тело оскрnavило жртве и ритуални поредак
- најављује да ће Креонт за једног мрвог човека платити смрћу у сопственој кући

Који знаци показују да су богови против Креонта?

Тиресијини знаци показују да се Креонтова политичка одлука више не тиче само људи — нарушен је читав свети поредак.

- птице се боре и крици су им злокобни
- жртвени огањ не прихвата принос
- пси и птице разносе делове Полиниковог непогребеног тела до олтара
- оно што је Креонт хтео да задржи изван границе људске части враћа се као загађење целог полиса

После Тиресијиног упозорења и притиска хора, Креонт коначно пристаје да промени одлуку.

- прво наређује да се Полиник сахрани
- затим одлази да ослободи Антигону
- то је тренутак препознавања — али не и спасења, јер је време постало део трагичке казне

Како се катастрофа одвија?

Креонт коначно поступа исправно, али трагедија показује да исправна одлука која стигне прекасно не може поништити последице раније заслепљености.

Зашто Хемонова смрт појачава трагедију?

Хемон не страда само као заљубљени младић него као син чији је покушај разума пропао пред очевом самовољом.

- Антиголина смрт за њега значи и слом будућности коју је очекивао
- у гробници покушава да нападне Креонта, а затим окреће оружје на себе
- Креонт тако губи сина управо због одлуке коју је називао заштитом државе и породичног ауторитета

Како Еуридикина смрт довршава Креонтов пад?

Еуридика готово без речи прима вест о Хемоновој смрти; њено ћутање је страшније од расправе.

- повлачи се у двор и одузима себи живот
- Креонту приписује одговорност за смрт синова
- после њене смрти више нема простора да Креонт трагедију тумачи као туђи преступ — губитак је ушао у његову кућу

Он остаје жив — и то је део казне. Сада мора да живи са потпуним увидом да је сопственим изборима уништио оно што је желео да заштити.

- губи Хемона и Еуридику
- ауторитет којим се поносио постаје бесмислен пред породичним губитком
- његова завршна позиција је признање кривице, не победа закона

Хор из појединачне катастрофе извлачи општу поуку о мудрости, гордости и мери.

- срећа није могућа без разумности
- непоштовање онога што превазилази људску власт води казни
- велике речи гордых људи на крају се плаћају великим ударцима и доносе касно сазнање

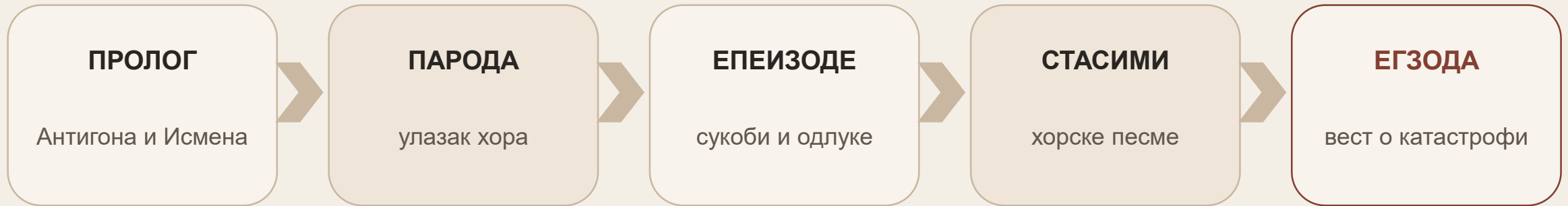
Шта је катарза у овој трагедији?

Гледалац осећа и сажаљење и страх: сажаљење због људских губитака, страх јер види како разумљива уверења могу постати разорна.

- Антигона не страда зато што је безвредна, већ зато што бира начело по цену живота
- Креонт не пада зато што је карикатурални злочинац, већ зато што прекасно види границу сопствене власти
- катарза долази из увида да трагедију често ствара недостатак мере, не недостатак разлога

Како је трагедија композиционо изграђена?

Радња напредује кроз јасно смењивање дијалошких сцена и хорских осврта. Смрти се не приказују непосредно на сцени — о њима сазнајемо преко гласника.

- место радње је испред краљевског двора у Теби
- радња је сабијена и усредсређена на један пресудан сукоб
- хор не прекида радњу насумично: он тумачи, упозорава и мења перспективу

Како се развија драмски сукоб у „Антигони“?

Експозиција → заплет → кулминација → перипетија → расплет

1

ЕКСПОЗИЦИЈА

Антигона и
Исмена
разговарају о
Креонтовој
забрани и могућој
смртној казни.

2

ЗАПЛЕТ

Забрана је
прекршена;
Антигона је
ухваћена и јавно
се супротставља
Креонту.

3

КУЛМИНАЦИЈА

Хемон покушава
да промени очеву
одлуку, а Креонт
остаје
непопустљив.

4

ПЕРИПЕТИЈА

После
Тиресијеиног
упозорења
Креонт се
предомишља и
креће да исправи
грешку.

5

РАСПЛЕТ

Промена стиже
прекасно:
Антигона, Хемон
и Еуридика
умиру, а Креонт
остаје сломљен.

Шта су хибрис, преокрет и препознавање у „Антигони“?

ХИБРИС

**прекомерна
самоувереност**

Креонт власт и сопствену
процену ставља изнад
сваког упозорења.

ПРЕОКРЕТ

промена тока

Он коначно мења одлуку,
али тај тренутак води право
у катастрофу.

ПРЕПОЗНАВАЊЕ

увиђање истине

Креонт схвата да је сам
изазвао несрећу — тек
пошто више ништа не може
да поправи.

**Код Креонта су трагички механизми највидљивији: његов пад настаје из карактера, одлуке и
закасног увида.**

Који мотиви носе највише значења?

ПРАХ

минималан чин сахране који
постаје знак отпора

ГРОБ

место смрти, али и граница
закона и слободе

СВЕТЛО / ТАМА

живот и подземље, истина и
заслепљеност

ПТИЦЕ

знак нарушеног поретка и
божанског упозорења

КРУНА / ВЛАСТ

ауторитет који без мере
прелази у самовољу

КРВ РОДА

наслеђена несрећа
Лабдакида која се наставља

Како се Антигона и Креонт огледају једно у другом?

АНТИГОНА

КРЕОНТ

породица и неписани закон

извор обавезе

држава и јавна наредба

храброст и верност

врлина

одговорност за поредак

непопустљивост и изолација

опасност

самовоља и гордост

одбија компромис

однос према савету

одбија упозорења

смрт уз верност избору

исход

живот са свешћу о кривици

Сличност је трагична: обоје су снажни, доследни и спремни да иду до краја — управо зато се сукоб не може лако зауставити.

Које теме отвара „Антигона“?

Софокле један породични сукоб претвара у мрежу питања која су истовремено политичка, морална, религијска и лична.

- државни закон и лична савест
- границе власти и право на отпор
- породична лојалност и јавна дужност
- положај жене у поретку мушке политичке моћи
- гордост, мера, савет и закаснило сазнање

Ниједан човек — чак ни владар, чак ни херој — нема право да сопствену истину прогласи за једину меру света.

- Креонт губи меру јер власт ставља изнад божанског и људског поретка
- Антигона открива снагу савести, али и цену апсолутне непопустљивости
- мудрост у трагедији није слабост: она подразумева способност да се чује други и да се одлука промени на време

ИДЕЈА

О чему бисмо могли писати после читања „Антигоне“?

Теме за писмени задатак, есеј или усмено тумачење.

- Антигона — борба за узвишене и неписане законе
- Антигона као трагична јунакиња античке драме
- Непомирљивост Антигониних и Креонтових ставова
- Контрастни ликови Антигоне и Исмене

- Власт и владар у Софокловој „Антигони“
- Трагична заслепљеност влашћу
- Појединац и власт — универзални смисао трагедије
- „За љубав, не за мржњу, ја сам рођена“ — тумачење идеје

Добра тема не тражи препричавање — тражи тезу, аргументе из текста и јасан закључак.

„Антигона“ је трагедија мере: закон је неопходан, савест је неопходна, али човек постаје трагичан када свој део истине прогласи за целу истину.

- главни сукоб: неписани закон ↔ државни закон
- Антигона: верност, храброст, непопустљивост
- Креонт: власт, ред, хибрис и закаснело препознавање
- Тиресија и хор показују да власт мора да слуша меру и заједницу
- катастрофа настаје јер исправка стиже прекасно

